

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-85.1-1>

УДК 070:37(477)

Баландіна Н.Ф.

Одеський національний політехнічний університет

РІЗНІ ПІДХОДИ ТА ОДНАКОВІ ПРОБЛЕМИ В ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ОСВІТІ

Анотація. У роботі показано вищу журналістську освіту як динамічну практику, що розгортається й постійно оновлюється вслід за інноваційними процесами в соціально комунікаційній сфері за двома напрямками – науково-технологічному і технологічно-науковому. Попри певні розбіжності в підходах до навчання заклади вищої освіти переживають однієї й ті ж проблеми: установлення оптимального співвідношення між науково-дослідним і технологічно-практичним складниками, навчанням в аудиторіях і навчанням через роботу, а також пошуки плідної колаборації освітян і роботодавців.

Ключові слова: журналістика, журналістська освіта, заклади вищої освіти, науково-технологічний і технологічно-науковий підходи.

Balandina Nadiya

Odessa National Polytechnic University

DIFFERENT APPROACHES AND COMMON ISSUES IN JOURNALISM EDUCATION

Summary. The work scrutinizes higher journalism education as a dynamic practice developing and constantly renewing in accordance with innovation processes in the social communicative sphere. The analysis of scientific publications shows the views of educators and stakeholders who show their understanding of the solution for the issue considering objective reasons such as the development of information technologies, converging of means of mass communication, arrival of new business models and content promotion channels, shifts in psychological attitudes to the content perception by the audience. Some insist that the professional training is to combine both deep humanitarian knowledge and technological practices of the studio work and editing processes. The others prefer technological practices, media marketing both in producing the content and its promotion at different media platforms. The former urge that university training, apart from technological and instrumental skills, should provide for fundamental knowledge of the subject area, understanding of the terminology apparatus, patterns of functioning, ability to analyze various communicative processes. According to this view, teaching journalism is to be started from the university level of the bachelor introducing, along with technologically oriented disciplines, theoretical educational components of social and psychological, moral and ethical, law directions together with research work: writing abstracts, term and qualification papers, scientific articles, participation in scientific contests. The latter think that learning journalism can be sufficiently accomplished at the technological and instrumental, trade level, for instance, at journalism schools. At the same time, we should abandon the traditional view of journalism as a creative profession. The bachelor's degree can be obtained outside the major of journalism. The theoretical and research components, given all their obviousness for higher education, are shown as the most disputable element of the professional training. Despite the discrepancy in the approaches to teaching journalism, the usefulness of the discussion lies in the search of ways of optimal balance between research and technically practical educational components, classroom and on-the-job training, and the fruitful collaboration between educators and employers.

Keywords: journalism, journalism education, higher educational establishments, scientific-technological and technological-scientific approaches.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних технологій, інтенсифікація та глобалізація інформаційних потоків спричинили радикальні зміни в різних соціальних сферах, у тому числі освітній. Дискусії, які точаться навколо проблем освіти, стають дедалі гострішими і торкаються різних рівнів навчання – від початкового до вищого. Звичайно, не минули вони й університетську систему підготовки журналістів. Можна навіть стверджувати, що на журналістському освітньому полі ці дискусії стали особливо масштабними, оскільки до них активно залучилися не тільки суб'єкти освітнього процесу, а й журналістське співтовариство та широка громадськість. Обговорення набуло значного розголосу завдячуючи медіа, які не тільки висвітлюють ці процеси, а й ініціюють їх та активізують, стають безпосередніми учасниками, часто досить критичними. У цьому середовищі голос академічної освіти звучить менш впевнено і, звичайно, не так ефективно, як у ЗМІ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Причин для цього чимало: на них указували ще в першому десятилітті двохтисячних знакові для української журналістики учені В. М. Владимиров, В. Й. Здоровега, І. Л. Михайлин, В. В. Різун та ін. Продовжують обговорювати цю проблему в наш час О. В. Богуславський, Л. М. Деркач, С. М. Квіт, М. Нетреба, Г. Нищик, А. Рожнова та ін. І хоч висловлені дослідниками думки дещо різняться, в окремих моментах вони навіть опозиційні, важливо, що було окреслено причини об'єктивного порядку, що вимагають переосмислення підходів до журналістської освіти. З-поміж них це насамперед розвиток інформаційних технологій, процеси конвергенції засобів масової комунікації, поява нових бізнес-моделей і каналів просування контенту, зміна психологічних установок сприйняття контенту аудиторією, яка стала більш вибагливою і вибірковою: хоче отримувати оперативну інформацію в зручному місці і часі та з обраного каналу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах економічної кризи встигати за цими змінами університетам не просто, оскільки вони відчувають значний брак ресурсів, не можуть собі дозволити сучасне обладнання, яке є одним з найбільш технологічних і найдорожчих, системно долучати до викладання журналістів-практиків. Водночас, попри кризу, у 2019 р. розроблено Стандарт вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем, згідно з яким, журналіст сьогодні – це теоретично підготовлений і технологічно грамотний спеціаліст [8]. Відбувається відхід від філолого- і творчо-центричної освітньої парадигми, мало не щороку оновлюються освітні програми з опертям на кращі традиції підготовки журналістських кадрів в Україні та за кордоном. Але деякі спірні моменти все ще вимагають висвітлення, зокрема ті, що постали вже на новому витку розвитку журналістської освіти.

Мета статті. Метою розвідки є висвітлення основних підходів до журналістської освіти та окреслення спільних для них проблематичних моментів, які ще на півдорозі до свого вирішення. Досягнення мети передбачає аналіз зазначеної проблеми в публікаціях науковців, її висвітлення журналістами, громадськими організаціями, які практично є промоутерами поглядів своїх роботодавців чи інвесторів.

Виклад основного матеріалу. Огляд праць науковців дозволяє виявити два основних погляди на журналістську освіту: одні вчені наполягають на тому, що підготовка фахівців має поєднувати в собі, з одного боку, глибокі гуманітарні знання, медіаосвіту і, з другого, технологічні практики студійного та редакційного процесу; інші надають перевагу технологічним практикам як у продукуванні контенту, так і в його просуванні на різних медіаплатформах, а також маркетингу.

Позицію перших обстоюють В. М. Владимиров, В. Й. Здоровега, В. В. Лизанчук, І. Л. Михайлин, В. В. Різун та ін. Так, В. В. Різун у своєму знаковому виступі у Львівському національному університеті імені Івана Франка 2003 року, розвиваючи ідею журналістської освіти в контексті дискурсу про університет, стверджує, що журналіст має володіти не тільки технологіями інформування, а й знати методи, шляхи, засоби, форми, прийоми спілкування, «що найбільше відповідають умовам комунікації у даний момент і забезпечують стратегічний успіх» [7, с. 338]. Він також застерігає, що організація навчального процесу виключно з акцентом «на технології передачі інформації, без уваги до наслідків інформування, коли журналіста не вчать журналістської етики, відповідальності за слово», може в майбутньому стати вибухівкою, «бо журналіст без царя в голові, безвідповідальний журналіст – це Чорнобиль у соціальному вимірі» [7, с. 340]. Запитання, чи зможе такий журналіст вести інформаційну політику, допомагати людям приймати рішення, чи знає про відповідальність за сказане «криве» слово і чи взагалі можна довіряти йому інформаційний простір, у цьому контексті є цілком риторичними. Автор обстоює інтегрований підхід до вищої журналістської освіти з урахуванням гуманітарного, професійного та наукового складників.

Деякі інші акценти розставляють С. М. Квіт, Б. В. Потянник, Є. М. Федченко та ін. Так, директор Могиллянської школи журналістики Є. М. Федченко у своїй емоційно насиченій публіцистичній статті «Те, чого ми не знаємо, може вбити» (газета «День», 2006 р.) зазначає: «Журналістика не є і ніколи не була наукою, хоча би тому, що так нікому й не вдалося досі знайти предмета вивчення!» [11]. Обґрунтовує це тим, що навіть курс «Теорія масових комунікацій» знаходиться на межі різних академічних дисциплін – соціології, філософії, антропології, а методи дослідження в медіа знаходяться на межі соціології, психології, статистики, математики. При цьому автор стверджує: «Це дуже важливі частини будь-якої журналістської освіти, але вони не дають журналістам надзвичайно важливого інструменту в подальшій роботі – навичок писати тексти, робити радіорепортаж, знімати і монтувати сюжет». Як приклад наводить освітню стратегію Могиллянської школи журналістики в Києво-Могиллянській академії, яка наслідує методи навчання західних шкіл журналістики і в якій основний наголос під час навчання робиться на практичних навичках та постійному їх застосуванні й удосконаленні під керівництвом викладачів, що мають досвід практичної роботи у ЗМІ. Водночас, упереджуючи закиди конкурентів, що начебто значною мірою навчання медіакомунікаціям у Могиллянській школі журналістики підтримується грантами, заявляє, «у США вся медіаосвіта тримається на грантах та спонсорській підтримці медіагалузі, яка відкриває і спонсорує школи», і Могиллянська школа журналістики – не виняток, оскільки є активним учасником багатьох міжнародних проєктів [11].

Погляди В. В. Різун і Є. М. Федченка є прецедентними для двох основних систем журналістської освіти у вищих закладах: науково-технологічної і технологічно-наукової, кожна з яких має свої підвиди. Для точнішого розуміння суті зазначених освітніх систем науково-технологічну освіту називають ще класичною, академічною, фундаментальною, натомість синонімами освіти, що провадиться вищими школами журналістики, – прикладною, технологічно-практичною, професійно-практичною, ремісничою. Перші наполягають, щоб університетська підготовка крім технологічно-інструментальних умінь передбачала фундаментальні знання про предметну область, знання термінології, закономірностей функціонування, уміння аналізувати різні комунікаційні процеси. Прибічники цього погляду стверджують, що навчання журналістики слід розпочинати з університетського рівня бакалавра, уводячи поряд із технологічно орієнтованими дисциплінами теоретичні освітні компоненти соціально-психологічного, морально-етичного, правового спрямування, а також науково-дослідну роботу: написання рефератів, курсових, кваліфікаційних робіт, наукових статей, участі в наукових конкурсах.

Другі вважають, що навчатися журналістиці достатньо на рівні технологічно-інструментальному, ремісничому, наприклад, у школах журналістики, і при цьому варто відходити від традиційного уявлення про журналістику як про творчу професію, що вимагає натхнення. Ступінь бакалавра можна отримати і не в галузі журналістики.

Теоретичний і науково-дослідний складник, при всій своїй очевидності для вищої освіти, є найбільш спірним елементом професійної підготовки журналістів. Як відомо, в основі фундаментального знання і дослідницької діяльності знаходиться зовсім інша інтенція – це пізнання предмета у всій його повноті. У широкому розумінні слова йдеться про науковий аналіз комунікативного процесу. Наприклад, аналізуючи його за моделлю Г. Ласвелла, слід отримати відповіді на запитання: Хто передає інформацію? – Що являє собою інформація? – Кому вона передається? – З якою метою? – Якими засобами? Через посилення позицій прикладних дисциплін в навчальних планах, зменшення кількості теоретичних дисциплін і відсутність на них попиту з боку студентів відбувається примітивізація навчання, тому не кожен здобувач освіти зможе дати на поставлені запитання повну, системну і цілісну відповідь. З іншого боку, у людини, яка немає наукових амбіцій і не планує стати викладачем, яка націлена на отримання прикладних знань, навряд чи уживуться одночасно наміри науково пізнання і технологічного виготовлення сучасного інформаційного продукту. Тим більше, як відомо, багато студентів-журналістів мало не з першого курсу працюють за фахом.

Та все ж в Україні і на пострадянському просторі у формальній вищій освіті на бакалаврському рівні домінує класична чотирирічна теоретично-практична система підготовки журналістів, натомість за кордоном упроваджено обидві форми навчання: і теоретично-технологічна практична, і суто технологічна. Причому в університетах США, Британії, Німеччині, Франції, зокрема при створенні у них школах журналістики, студенти отримують необхідні практичні навички за 1–2 роки. Українські університети теж не стоять на місці, вивчаючи закордонний досвід, осучаснюють свої освітні програми, збільшують кількість прикладних дисциплін, активно включають в навчальні плани дисципліни по роботі з базами даних, про способи збору, організації і просування інформації, курси з медіамаркетингу, мультимедійних форматів, фактчекінгу і т. ін. Здається, що цей шлях є досить виваженим, оскільки навчити певним практичним навичкам можна досить швидко, за 1–2 роки, а от підготувати широко освічену людину, з незалежними судженнями, невідчуженою тиску владних чи корпоративних структур заради чийось ідеологічних, політичних чи економічних інтересів, – завдання набагато складніше, воно потребує час і широкої гуманітарної підготовки.

Зазнають змін і підходи до навчання на магістерському освітньому рівні. Тут знову ж таки сформувалися два основних типи магістратури: одні університети дають вузьку спеціалізацію, але знову ж таки академічно-технологічну (і таких університетів більшість), інші роблять акцент на технологічних практиках. Прикладом перших може слугувати освітня традиція Інституту журналістики КНУ імені Т. Г. Шевченка, прикладом других – Могиланська школа журналістики в Києво-Могиланській академії, яка, відмовившись від спеціалізацій, готує універсального журналіста і яка, власне, була промотором необхідності трансформаційних про-

цесів в українській журналістській освіті (див., наприклад, про це: [4]). Але й у Могиланській школі при її критичному ставленні до теоретичних дисциплін, вони збереглися. Наприклад, курс «Теорія масових комунікацій», автором підручника до якого є С. М. Квіт, читається саме на магістерській програмі. Чи здала свої позиції Могиланська школа журналістики? Безумовно, ні. В об'єктивній дійсності діє загальновідоме правило: теорія і практика завжди йдуть поряд, теорія без практики – мертва, а практика без теорії – сліпа.

Інноваційні процеси в області медіакомунікацій так чи інакше підштовхують університети в бік дослідницьких практик, тим самим забезпечують адаптацію випускників до неминучих трансформацій медіасередовища. Саме так вчинила і Могиланська школа журналістики, яка, позиціонуючи себе як прикладна, технологічна, не вилучила з освітньої програми науково-дослідницький компонент. Магістранти пишуть кваліфікаційні роботи, з-поміж них є і науково-творчого характеру, теоретична частина яких має дещо менший обсяг порівняно з класичними обсягами робіт такого рівня. Такий підхід до кваліфікаційних робіт із журналістики відразу знайшов послідовників, його почали впроваджувати й інші університети.

Є освітяни, які пропонують зберегти на магістерському рівні традиційний академічний науковий компонент, але за особливих умов. Так, В. П. Коломієць пише: «Ми за наявність дослідницької діяльності в полі підготовки фахівців з медіакомунікацій, створення і нарощення експертних компетенцій в цій області, але тільки на рівні цільових магістерських програм, зі спеціальним відбором при вступі» [5]. Дещо інший погляд висловив представник комісії із стандартів вищої освіти напрямку «журналістика», доцент кафедри зв'язків із громадськістю Києво-Могиланської академії Д. Коник. На його думку, майбутні фахівці можуть отримувати базову освіту з інших спеціальностей, наприклад, із психології, соціології чи економіки, а потім на основі перехресного зарахування йти на професійно орієнтовану магістерську програму за практичними навичками [9]. Можливо, висловлювання Д.Коника, як це трапляється в матеріалах ЗМІ, вирване з контексту, але воно, як на нас, досить контрважне: освітній рівень магістра, як зазначено в Законі «Про освіту» і Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні, затвердженого КМ України 20.І 1998, «Набуття кваліфікації Магістр здійснюється на базі відповідної освітньо-професійної програми, яка включає поглиблену фундаментальну гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку (виділення наше – Н. Б.), тому навряд чи варто йти в магістратуру тільки за практичними навичками. Їх за необхідності можна здобути в різноманітних школах журналістики, наприклад, що діють при телеканалах «1+1», «Інтер» чи громадських об'єднаннях, не говорячи вже про численні семінари, тренінги, майстер-класи. Цілоком можна погодитися з О. Кутовенко, яка пише: «Неурядові медіа організації в Україні стали повноправними гравцями у сфері журналістської

освіти», але тут же ставить запитання: «...наскільки вони можуть конкурувати з класичною журналістською освітою?» [6]. Аргументи, які наводять дослідники, переконують у тому, що питання практично є риторичним.

Другим спірним моментом в українській системі підготовки журналістів у закладах вищої освіти є навчання через роботу. Практично-технологічна підготовка журналістів в більшості університетів є болючим питанням, оскільки не кожен заклад може дозволити собі дороге і сучасне студійне оснащення, а якщо його й отримують, то воно морально швидко старіє. У зв'язку з цим саме в процесі проходження виробничої практики студенти можуть включитися в реальний, а не навчальний масмедійний дискурс. Проте підходи до практик в університетів різні. Якщо в Інституті журналістики КНУ імені Т. Г. Шевченка студенти-бакалаври мають три практики, на 2 курсі – ознайомча, на 3 – виробнича, на 4 – переддипломна, то студенти ОНПУ, зважаючи на університетську систему організації практик, – тільки дві: на 3 курсі – виробничу, на 4 – переддипломну, та й та має науково-дослідний характер. У цілому в загальноукраїнському масштабі освітні програми пропонують від 6 до 45 тижнів практики.

Говорячи про посилення зв'язку університету і виробництва, то варто було б запозичити зарубіжний досвід. У західних школах активно залучаються до викладацького процесу професіонали без наукових ступенів. Нам такий досвід дається важко через низку організаційно-правових труднощів: кафедри змушені боротися за посилення якісного складу, збільшення кількості викладачів із науковими ступенями, науковими публікаціями. Попри це, можливо, і професіонали-практики пішли б працювати в університети, але через низьку платню для викладачів без ступенів і значну бюрократизацію вищої освіти, зокрема впровадження ускладненого документообігу, який до того ж постійно оновлюється, викладання в закладах вищої освіти їх не приваблює. За таких умов й іншим викладачам виконувати свої безпосередні обов'язки важко, відтак ідуть нарікання на низьку якість викладання. «На, жаль, сьогодні політика у вищому закладі освіти диктується не кафедрою, не провідними професорами, а менеджерами, для яких головне – звітність» [10, с. 30].

Третій спірний момент – це досить слабкий зв'язок університетів і роботодавців, які є конгломератом дуже різних за формою і змістом медіахолдингів, медійних агенцій та організацій, комунікаційних груп і які зайняті своїми вузько інституційними проблемами. В одному із своїх інтерв'ю В. В. Різун справедливо зазначає: «У медійної галузі немає запиту на підготовку кадрів» [2]. Його роздуми спровокували з боку ЗМІ справжню емоційну атаку (див., наприклад, статтю «1+1 медіа» обурений позицією директора Інституту журналістики: «Він не диктуватиме медійникам, що і як потрібно робити» [1]. У думках авторки є конструктивна критика, яку слід враховувати, але водночас забагато недоказових міркувань, сумнівних прикладів типу того, що інформаційна агенція «Інтерфакс-Україна» не бере на роботу випускників такого-то університету через низький рівень підготовки. Проте невдо-

воленість роботодавців випускниками має і зворотний вектор – це невдоволеність випускників роботодавцями. Причини бувають різними, наприклад, неготовність випускника, якого вчили основам журналістської етики, безумовно виконувати певне політичне замовлення чи приймати редакційну політику, спрямовану виключно на отримання прибутку. Тоді як виконання фінансових показників – головний критерій успішності працівника в тій чи тій редакції.

Справедливості ради слід зазначити, що практично цю саму думку В. В. Різун висловлював ще в 2006 р. С. М. Квіт, пишучи у своїй науковій статті, що професійних відносин між викладачами і роботодавцями «немає, оскільки не існує практики запиту від редакцій до закладів освіти, який саме журналіст їм потрібен» [4, с. 4–5], але тоді вона не викликала такого резонансу.

Інформаційна політика окремих авторів чи інституцій послідовно впроваджує в масову свідомість думку про недолугість академічної освіти, посилює пропаганду суто технологічного підходу та витіснення з освітнього поля класичного для університетів поєднання фундаментальної і прикладної підготовки. Така політика шкодить і самим ЗМІ: журналіст, який знає лише технології, але не розуміється на специфіці інформаційних потоків і актуальності смислів, тим самим закладає вибухівку під ЗМІ як соціальну інституцію. І це в час, коли самі ЗМІ знаходяться в зоні турбулентності настільки, що під загрозою є їхня інституційність, ефективність впливу на масову свідомість і монополія на створення і поширення смислів. Такому фахівцеві важко буде знайти місце в суспільстві, де розмиваються межі «традиційними і новими медіа (multiskilling – професія вимагає безлічі навичок), між інформацією та розвагою (infotainment), журналістикою і суспільством (user generated content), джерелами і представниками аудиторії (demediation), журналістами і видавцями (commercialisation)» [3]. Головне – не знання технологій, а вміння реагувати на виклики часу і розуміння можливостей, які відкривають перед ними ці технології.

Досвідчені, більш далекоглядні редактори і журналісти сходяться на думці, що вони чекають грамотного, ерудованого і соціально орієнтованого фахівця. Шеф-редакторка ГО «Детектор медіа» Н. Лигачова, попри те, що критичні статті розміщені саме на шпальтах «Детектор медіа», має своє бачення професійного портрета журналіста-початківця. Воно було представлено на конференції «Журналістська освіта в Україні: чи працює система?». Н. Лигачова «скоріше була би рада бачити серед молодих співробітників людей, які мають фундаментальні знання з якоїсь галузі – політології, соціології, економіки тощо... А навчитися журналістиці такі молоді люди могли би на курсах, в короткотермінових медіашколах, як це працює в багатьох країнах. Але якщо таки обирати студенту журналістський бакалаврат, тоді треба насамперед вивчати мови, літературу, психологію, філософію, логіку... І проходити практику, робити студентські медіа, але постійно не працювати, як це зараз у нас практикує багато хто вже мало не з першого курсу. Під час навчання все ж таки треба, перш за все, отримати глибокі знання» («Детектор медіа» (12.11.18) [9]).

Конференційний дискурс породив надію, що зв'язок між вищою школою та роботодавцями посилиться і між ними будуть наведені мости. І університети, і ЗМІ несуть спільну відповідальність за те, якою буде соціальна місія журналістів. Зв'язок освіти із ЗМІ є пріоритетним, оскільки існування спеціальності, затребуваності її суспільством почасти залежить від того, хто навчає, чому навчає, де навчає. Як би хто з роботодавців не хотів перевести університетську журналістську освіту на ремісничий рівень, стратегія її апробована традицією: надати широку освіту і сформувати практичні навички.

Висновки і пропозиції. Журналістська освіта услід за інноваційними технологічними процесами постійно оновлюється й осучаснюється, проте незмінюваною залишається освітня страте-

гія: забезпечення здатності випускника до виконання складних спеціалізованих завдань, успішної професійної самореалізації та безперервного розвитку в галузі соціальних комунікацій. Заклади вищої освіти в підготовці журналістів використовують два основних підходи – науково-технологічний і технологічно-науковий, яких еднають одні й ті самі проблеми: установлення оптимального співвідношення між науково-дослідним і технологічним складниками, навчанням в аудиторіях і навчанням через роботу, аудиторних годин і годин, виділених на практику, наведенням мостів між освітянами і роботодавцями. Перелік спірних моментів є суб'єктивним, і їх обговорення може бути продовжено, зокрема, ідеться про методи встановлення вдоволеності студентів отриманими освітніми послугами.

Список літератури:

1. Дачковська М. «1+1 медіа» обурений позицією директора Інституту журналістики: «Він не диктуватиме медійникам, що і як потрібно робити». *Детектор медіа*. 20 жовтня 2016 р.
2. Демченко О. Володимир Різун: «У медійній галузі немає запиту на підготовку кадрів». *Детектор медіа*. 17 жовтня 2016.
3. Дрок Н. Смена профессиональных компетенций в журналистском образовании. *Медиаскоп*. 2011. Вып. 3. URL: <http://www.mediascope.ru/node/859>
4. Квіт С. Проблеми журналістської освіти в сучасній Україні. *Магістеріум*. 2006. Вип. 22. С. 4–8.
5. Коломиєць В.П. Медиакоммуникация в образовательном контексте. *Медиаскоп*. 2019. Вып. 3. URL: <http://www.mediascope.ru/2563>
6. Кутюренко О. Некласична журналістська освіта в Україні: чи працює це в сучасних умовах? *Європейська обсерваторія журналістики – ЕЖО*. 9 лютого 2012 р. URL: <https://ua.ejo-online.eu>
7. Різун В. Журналістська освіта в Україні. *Університети Володимира Різун: Слово на пошану з нагоди 60-річчя* / Авт.-упор. Ю. В. Бондар, В. М. Корнеев. Одеса: Астропринт, 2017. С. 336–347.
8. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 06 Журналістика, спеціальність 061 Журналістика. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/>
9. Толокольнікова К. «Звідки ж виросте новий Різун?» Яка журналістська освіта потрібна Україні? *Детектор медіа*. 9 листопада 2018 р.
10. Тулупов В. Дискусии об отечественном журналистском образовании продолжаются. Теперь в цифровую эпоху. *УМО-регион. Сборник информационных и научно-методических материалов* / Отв. ред. Бебчук Е. М. Воронеж: Факультет журналистики ВГУ, 2019. С. 24–36.
11. Федченко Є. Те, чого ми не знаємо, може вбити. *Дзеркало тижня*. 2006. № 14.

References:

1. Dachkovska, M. (2016). «1+1 media» oburenyj pozycijeyu dyrektora Instytutu zhurnalistyky: «Vin ne dyktuvatyme medijnykam, shho i yak potribno robyty» [1+1 media indignant at the attitude of the Journalism Institute Director: «He will not dictate to media workers what to do and how to do things»]. *Detektor media*.
2. Demchenko, O. (2016). Volodymyr Rizun: «U medijnoyi galuzi nemaye zapytu na pidgotovku kadriv» [Volodymyr Rizun: «The media sphere does not have any demand for training professionals»]. *Detektor media*.
3. Drok, N. (2011). Smena professional'nykh kompetentsiy v zhurnalistskom obrazovanii [The shift in professional competences in journalism education]. *Mediascope* [Mediascope] (electronic journal), vol. 3. Available at: <http://www.mediascope.ru/node/859> (accessed 22.06.2020).
4. Kvit, S. (2006). Problemy zhurnalistskoyi osvity v suchasnij Ukraini [The problems in journalism education in modern Ukraine]. *Magisterium*, vol. 22, pp. 4–8.
5. Kolomyets, V.P. (2019). Mediakommunikatsiya v obrazovatel'nom kontekste [Media communication in educational context]. *Mediascope* [Mediascope] (electronic journal), vol. 3. Available at: <http://www.mediascope.ru/2563> (accessed 22.06.2020).
6. Kutovenko, O. (2012). Neklasychna zhurnalistska osvita v Ukraini: chy pracuyue ce v suchasnyx umovax? [Non-classical journalism education in Ukraine: does it work in modern conditions?]. *Yevropejska observatoriya zhurnalistyky – EJO* [European Observatory of Journalism – EJO]. Available at: <http://ua.ejo-online.eu> (accessed 22.06.2020).
7. Rizun, V. (2017). Zhurnalistska osvita v Ukraini [Journalism Education in Ukraine]. *Universytety Volodymyra Rizuna: Slovo na poshanu z nagody 60-richchya* [Universities of Volodymyr Rizun: The word in honor of the 60th anniversary] / Avt.-upor. Yu. V. Bondar, V. M. Kornyejev. Odesa: Astroprint, pp. 336–347.
8. Standart vyshhoyi osvity Ukrainy: pershyj (bakalavrskiy) riven, galuz znan 06 Zhurnalistyka, specialnist 061 Zhurnalistyka [Standard of Higher Education of Ukraine: the first (bachelor) level, field of knowledge 06 Journalism, major 061 Journalism]. Kyiv, 2019. Available at: <https://mon.gov.ua/> (accessed 22.06.2020).
9. Tolokolnikova, K. (2018). «Zvidky zh vyroste novyj Rizun?» Yaka zhurnalistska osvita potribna Ukraini? [From where shall a new Rizun come? What kind of journalism education does Ukraine need?]. *Detektor media*.
10. Tulupov, V. (2018). Diskussii ob otechestvennom zhurnalistskom obrazovanii prodolzhayutsya. Teper' v tsifrovuyu yepokhu [Discussions about the national journalism education go on. Now in the digital age. UMO-region]. *UMO-region. Sbornik informatsionnykh i nauchno-metodicheskikh materialov* / Otv. red. Bebchuk Ye. M. Voronezh: Fakul'tet zhurnalistyki VGU, pp. 24–36.
11. Fedchenko, Ye. (2006). Te, chogo my ne znayemo, mozhe vbyty [The unknown can kill]. *Dzerkalo tyzhnya* [Mirror of the Week], vol. 14.